

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 15. НОВЕМБАР 1930.

БРОЈ 46

Садржај:

Комunalне штедионице Slovenije:

I. Uvod

II. Ljubljanska mestna hranilnica — Ljubljana

III. Mestna hranilnica — Maribor

IV. Mestna hranilnica — Kranj

Gradska štedionica u Subotici

Sremska elektrana d. d. — Mitrovica

КОМУНАЛНЕ ШТЕДИОНИЦЕ SLOVENIJE

I. UVOD

Prema podacima koji su ovih dana objavljeni u Jugoslovenskom Lloyd, Jugoslavija ima danas 50 komunalnih štedionica. Od toga 27 otpada na Sloveniju a samo 23 na ostale krajeve. Premda Slovenija ne predstavlja ni desetinu stanovništva naše države, preko polovine komunalnih štedionica nalazi se na njenom teritoriju.

Sve komunalne štedionice naše države imale su krajem 1929. godine uložaka za jednu milijardu 470 miliona dinara. Od toga iznosa otpada na komunalne štedionice Slovenije 868 miliona dinara ili oko 60%. Posle Slovenije igra veću ulogu jedino zagrebačka Gradska štedionica, dočim su one u drugim krajevima slabo poznate. Srbija je tek prošle godine dobile prvu komunalnu štedionicu i to u Beogradu. Dok u Sloveniji i opštine sa 5—6 hiljada stanovnika imaju jake komunalne štedionice, Skoplje, Niš, Bitolj, Šabac, Valjevo, Smederevo, Požarevac i druga veća mesta Srbije i ne misle na takove institucije. Isto je i sa Bosnom gde jedino Sarajevo ima komunalnu štedionicu a sada bi ju imao dobiti i Mostar. U bogatoj Vojvodini, od vodećih mesta samo Subotica i Novi Sad imaju gradsku štedionicu. Nije mnogo bolje ni u Hrvatskoj. Posle Slovenije jedina je Dalmacija koja ima nekoliko komunalnih štedionica.

Komunalne štedionice Slovenije imale su uložaka

koncem 1928. Din. 753 miliona

koncem 1929. Din. 868 miliona

prvom polovinom 1930. Din. 894 miliona

Izgleda da će ove godine porast biti nešto sporiji što je u vezi sa opštim privrednim stanjem.

Komunalne štedionice Slovenije imale su pre rata uložaka za 190 miliona zlatnih kruna. To je jedan znatan iznos. Danas bi on predstavljao kupovnu snagu od 3 milijarde dinara. Znači da komunalnim štedionicama Slovenije nije još uspelo da sa ulošcima ođu do predratne visine. Jedino neke veće štedionice bolje stoje. Nu uzeto kao celina vidimo, da imaju polovinu od onoga što su imale pre rata. I to samo po valutarnom paritetu. Po paritetu kupovne snage jedva jednu trećinu. Znači, da mi u pogledu formiranja kapitala u mnogom pogledu nismo ni na predratnom stanju. Mi nemamo tačno statistike uložaka, ni pre rata ni danas. Ali je sigurno da današnji ulošci iznašaju tek polovinu predratnih. Jedinim kojima je uspelo da koncentriraju više uložaka nego pre rata, to su zagrebačke velebanke.

Jaka građevna delatnost u Zagrebu financirana je dobrim delom kapitalima slovenačkih komunalnih štedionica koje u hipotekarne poslove u Sloveniji ne mogu plasirati veće iznose jer je tamo građevna delatnost dosta slaba. Računa se da je ove godine plasirano u samom Zagrebu oko 80 miliona dinara slovenačkih novčanih institucija. U Zagrebu je čitava grupa po-

srednika koji se bave plasiranjem slovenačkog kapitala u zagrebačke nepokretnosti.

Komunalne štedionice koncentrirale su već jednu i po milijardu narodnog novca i to u prvom redu sitnih ljudi. Ni državi ni društvu ne može biti svejedno kako se upravlja tim kapitalom. Neke komunalne štedionice misle da su finansijske ekspoziure svojih opština i da gotovo sve uloške koje su sakupile, moraju staviti na raspolaganje opštinskoj blagajni. A pojedine opštine opet misle da su komunalne štedionice za to tu da im omoguće i onakove investicije koje bez tih štedionica ne bi nikad izvele. Da se jednom uvede red u komunalne štedionice, da se ta situacija proširi po čitavoj našoj državi, preka je potreba da se čim pre donese zakon o komunalnim štedionicama. Jer razvitak komunalnih štedionica Slovenije, njihovo solidno poslovanje ima se u prvom redu pripisati austriskom Regulativu za osnivanje i poslovanje komunalnih štedionica.

II. LJUBLJANSKA MESTNA HRANILNICA — LJUBLJANA

Ljubljanska mestna hranilnica pokazuje i za godinu 1929. povoljan razvitak. Ulošci dosegli su iznos od 406 miliona dinara prema 356 miliona koncem 1928. godine. Porast uložaka za 50 miliona dinara u jednoj jedinoj godini veoma je povoljna pojava. I po zavod koji je te uloške primio i po sredinu koja ih je dala.

Pre rata ljubljanska mestna hranilnica imala je uložaka za 43 miliona zlatnih kruna.

Ulošci Ljubljanske mestne hranilnice bili su koncem prošle godine ovako podeljeni:

ulošci na knjižice	Din. 145,662.399
ulošci iz domaćih štednih kutija	„ 988.249
ulošci na tekućim računima	„ 259.994.367

Ulošci na knjižice porasli su prošle godine za oko 10 miliona a oni na tekućim računima za skoro 40 miliona. Po visini uložaka uopšte prošle je godine Ljubljanska mestna hranilnica bila na prvom mestu. Što se pak tiče uložaka na knjižice, prvo mesto zauzima Gradska štedionica u Zagrebu.

Ti ulošci u visini od 406 miliona dinara podeljeni su na 45.441 knjižica dotično računa. S obzirom da Ljubljana ima oko 70.000 stanovnika izgleda da svaki odrasli stanovnik Ljubljanice ima poslovnih veza sa Mestnom hranilnicom. Ako i pretpostavimo da jedan dio uložaka otpada na osobe i van Ljubljanice i van Slovenije (emigranti) ipak izlazi, da su u Ljubljani retki oni, koji nemaju računa ili uložnice gradske štedionice. Tu i leži važnost komunalnih štedionica. Da nije tih institucija, sigurno je, da jedan dio njihovih komitenata ne bi uopšte išao drugim zavodima — svoju uštednju držao bi verovatno kod sebe. Za niže slojeve nitko ne može zameniti instituciju komunalne štedionice. Bar ne u onim mestima u kojima su te ustanove

već dugo poznate. Ljubljanska mestna hranilnica radi već 40 godina. Tu je dakle već i jedna tradicija.

Bilanca za 4 poslednje godine ovako izgleda:

Aktiva	1929	1928	1927	1926
Hipoteke	30.176	32.932	33.739	23.700
Opštinski zajmovi	65.765	56.576	29.378	24.486
Menice	11.055	10.796	9.976	3.515
Efekti	28.122	28.070	28.402	26.271
Tek. rač.	223.955	202.220	183.701	138.476
Novčani zavodi	50.410	26.865	28.624	34.013
Nekretnine	9.188	7.850	8.018	8.085
Blagajna	1.027	1.691	824	1.147
Pasiva				
Ulošci	406.645	356.557	314.023	259.042
Lombard	2.417	2.417	2.417	2.417
Reeskont	11.035	10.775	9.890	3.290
Reserva	4.350	3.350	2.179	512
Dobitak	1.454	1.207	972	964
Ukupna bilanca	428.746	375.670	330.295	267.067

Sredstva kojima raspolaže Mestna hranilnica dolaze za 95% od uložaka. Kod Ljubljanske mestne hranilnice nalazimo 11 miliona kao reeskont u pasivi. I to gotovo u istom odnosu kao i menice. Po tome izgleda da one menice koje eskontira odmah daje u reeskont. Ili još bolje rečeno da eskontira samo one i onoliko menica koliko ih može rediskontirati. Pasivni lombard je već nekoliko godina iskazan sa 2.417 hiljada dinara.

Kod aktive vidimo da su hipoteke opale za skoro 3 miliona. U izveštaju se navodi kao razlog da su naplaćena neka veća hipotekarna potraživanja u Banatu. Tu vidimo da Ljubljanska mestna hranilnica daje hipotekarne kredite i u krajeve koji su daleko od njenog seditiša.

Mestna hranilnica u Ljubljani dala je hipotekarnih kredita preko 30 miliona dinara. Dobar teo tih kredita preveden je preko tekućeg računa; to nisu hipotekarni krediti, već srednja i kratkoročna potraživanja, koja su hipotekarno obezbeđena.

Opštinskih zajmova ima za 65 miliona dinara. Nije poznato da li su svi ti zajmovi samo ljubljanskoj opštini. Koliko nam je poznato, pred nekoliko godina Ljubljanska mestna hranilnica davala je opštinske kredite čak i opštinama van Slovenije. Ipak bi bilo interesantno znati koliko od tih 65 miliona otpada na Ljubljano.

Kod novčanih zavoda bilo je plasirano 50 miliona prema 26 miliona koncem 1928. godine. To pokazuje mnogo veći likviditet koji se ima u prvom redu pripisati opštoj likvidnosti novčanog tržišta krajem prošle godine.

Efekata ima Ljubljanska mestna hranilnica za 28 miliona dinara. To su samo državni papiri. Dobro izgrađena institucija komunalnih štedionica mogla bi igrati jaku ulogu u plasiranju državnih i pupilarnih papira.

III. MESTNA HRANILNICA — MARIBOR

Gradska štedionica u Mariboru osnovana je još godine 1862. Još dve godine pa ćemo moći slaviti svoju sedamdeset-godišnjicu. Prema tome to je jedan od najstarijih naših novčanih zavoda uopšte.

Ulošci mariborske Mestne hranilnice iznosili su koncem prošle godine 99 miliona dinara. S obzirom da Maribor ima oko 30 hiljada stanovnika, ulošci su dosta znatni. Da pojedini naši gradovi kalibra Maribora imaju gradsku štedionicu kao što je ima Maribor privredne prilike tih gradova bile bi mnogo bolje. Pogotovo što Gradske štedionice uloške koje sakupe plasiraju u prvom redu u samom mestu, filijale novčanih zavoda mogu eventualno tu biti i radi toga da uloške sakupljene u jednom kraju plasiraju u drugi. Pogotovu što Gradske štedionice Slovenije znatan dio svojih uložaka plasiraju u hipotekarni kredit. Građevna delatnost u nekim gradovima ima se dobrim delom pripisati hipotekarnoj politici komunalnih štedionica. Mnogo puta mogla se je podići jedna veća ili čak i reprezentativna zgrada

samo radi toga jer je Gradska štedionica naročito izašla u susret upogled hipotekarnog kredita.

Ulošci mariborske Mestne hranilnice iznosili su pre rata preko 25 miliona zlatnih kruna. Današnji ekvivalent bio bi 275 miliona dinara po valutarnom paritetu dok bi po paritetu kupovne snage morao iznositi 400 miliona. Kako smo već naglasili slovenskim mestnim hranilnicama još nije uspešlo, da dođu do onih uložaka koje su imali pre rata.

Relativno slabije stanje uložaka nego što je to bilo pre rata ima se dobrim delom pripisati činjenici da je predratnim ulagačima ostalo samo 2.5% vrednosti predratnih uloga. Možda kad bi se izvršila zakonska stabilizacija dinara i kad bi se uvele uložnice na zlatne dinare da bi porast uložaka bio mnogo jači nego što je danas. Jer tempo porasta uložaka postao je spor i u Sloveniji ma da se to ne može objasniti razvitkom privrednih prilika Slovenije.

Bilance za 4 poslednje godine daju sledeću sliku:

Aktiva	1929	1928	1927	1926
Hipoteke	47.349	41.893	35.815	32.106
Opštinski zajmovi	9.407	6.995	5.196	3.869
Efekti	4.539	4.730	4.750	5.172
Tek. računi	12.607	18.886	10.399	8.964
Dužnici	35.030	19.334	13.009	6.559
Nekretnine	6.619	9.540	6.178	3.574
Menice	171	477	332	3.006
Blagajna	491	347	541	534
Pasiva				
Ulošci	99.643	90.208	75.756	62.102
Tek. računi	18.565	14.691	3.064	3.046
Ukupna bilanca	118.855	105.450	79.107	66.014

Kriza u koju je, neskrupuloznošću svoje uprave u svoje vreme bila zapala mariborska Mestna hranilnica danas je već potpuno prebrođena i zavod uživa najveće poverenje građanstva Maribora i okoline. Zavod je pre nekoliko godina vršio neke poslove, u prvom redu kreditiranja koja prelaze poslovni deokrug jednog komunalnog novčanog zavoda. Nova uprava likvidirala je sa angažmanom i zavod je opet na svom starom polju rada.

Kako se vidi gotovo polovina raspoloživih sredstava plasirano je u hipotekarne i komunalne zajmove. Komunalni zajmovi nisu tako znatni kao kod drugih komunalnih štedionica. Znači da su gradske finansije Maribora bolje nego drugih naših gradova. Od prošle godine mariborska Mestna hranilnica posvećuje veću pažnju svom likviditetu tako da su znatni iznosi ležali kod novčanih zavoda. Efekti nisu tako jaki kao kod nekih drugih komunalnih štedionica Slovenije. Nekretnine su znatno reducirane jer su prodane neke zgrade koje nisu bile rentabilne i koje su ometale poslovanje. Realizacija je nastavljena i u ovoj godini.

Vanredno je utešna pojava da je iznos zaostalih kamate prošle godine opao za 700 hiljada dinara. To znači da su se prilike poboljšale. Jer kod ostalih naših novčanih zavoda naročito državnih, sigurno je da su zaostali kamati u znatnom porastu. To odgovara i ekonomskim prilikama krajeva u kojima oni imaju glavno polje svoga rada.

IV. MESTNA HRANILNICA — KRANJ

Varoš Kranj u Slovenačkoj ima svoju komunalnu štedionicu već od godine 1893. dakle skoro 40 godina.

Kranj je do pred nekoliko godina bio jedan manji trgovački centar Gorjenskog. Veći zamah njegova trgovina nije mogla dobiti jer je Ljubljana bila odveć blizu. Čak i sami stanovnici Kranja, jedan dio svojih potreba podmirivali su u Ljubljani. Drugo njegov poslovni radius nije mogao biti bog zna kako jak jer Kranj leži na podnožju Alpa u kraju koji nije gusto naseljen. Bio je gotovo više činovnički nego privredni centar. Od industrijskih poduzeća imao je samo jaču mlinsku industriju.

Danas je privredni položaj Kranja skroz drugi. Dok do pred nekoliko godina nije imao ni jedno tekstilno poduzeće,

danas u Kranju imamo nekoliko tekstilnih tvornica koje ako još nisu najveće u Jugoslaviji biće naskoro. Dosta je da spomenemo Jugočešku koja je danas tako jaka da je mogla preuzeti i Beogradsku tekstilnu industriju i najveći deo njenih strojeva preneti u Kranj. Zatim je tu Jugobruner, isto jedna jaka tekstilna industrija.

Do pred rat tekstilna industrija Slovenije bila je koncentrasana sa jedne strane u Tržiću a sa druge u Preboldu-Litiji U Tržiću su Gassner & Glanzmann a u Preboldu-Litiji Mautner. Danas tekstilni centri Slovenije postaju Maribor i Kranj. Naročito Kranj. Nije daleko dan, ako to već nije, da će Kranj postati naš najveći centar industrije pamuka. On već ima 5—6 većih poduzeća koji se neprestano izgrađuju i razvijaju.

Danas kad već ima tako jaku industriju privredna je struktura Kranja skroz druga nego je bila ranije. Uloga činovništva postaje sve manje odlučna po prosperitet mesta a dolazi industrijalac i njegov radnik. Od razvitka industrije naravno da mnogo profitira i sama poljoprivreda jer je seljak danas u stanju da na licu mesta plasira gro svojih produkata.

Usled jakog i naglog podizanja industrije i građevna delatnost dosta je jaka. Jer ne samo što je trebalo podići tvornice nego je trebalo zidati i kuće za stanovanje za sve to veći broj stanovnika.

Kranj je još uvek manja varoš od nekoliko hiljada stanovnika. A ipak ima Gradsku štedionicu sa ulošcima od preko 40 miliona dinara. Stanje uložaka kod Mestne hranilnice u Kranju bilo je

30. juna 1930.	Din. 41,339.392
31. decem. 1929.	„ 39,837.987
31. decem. 1928.	„ 32,756.204
31. decem. 1927.	„ 27,599.739
31. decem. 1926.	„ 25,452.731
31. decem. 1925.	„ 20,730.769
31. decem. 1924.	„ 13,880.869

Kako vidimo ulošci su za vreme od 5 godina potrostručeni.

Pre rata ulošci kod Mestne hranilnice u Karnju iznašali su oko 5 miliona zlatnih kruna. Predratno stanje nije još dostignuto. Ako porast uložaka nastavi sa istim tempom, za dve, najkasnije tri godine Mestna hranilnica u Kranju imaće svoje predratne uloške. U tom pogledu položaj je u Kranju mnogo povoljnije nego u drugim mestima koji prosečno nemaju ni polovinu predratnih uložaka dok Kranj danas već ima 80%. Taj povoljniji položaj u pogledu razvitka uložaka ima Kranj pripisati svojoj industriji. Aglomeracija pučanstva dala je veći broj novih ulagača.

Bilanca za dve poslednje godine (za ranije godine nema-mo detaljnu bilancu) ovako je izgledala:

Aktiva	1929.	1928.
Hipoteke	8.074	7.870
Općine	9.465	6.843
Menice	203	278
Tek. računi	7.363	4.664
Efeki	2.043	1.297
Novčani zavodi	10.116	8.989
Nekretnine	1.552	1.583
Neplaćeni kamati	499	768
Pasiva		
Ulošci	39.873	32.794

GRADSKA ŠTEDIONICA U SUBOTICI

Gradska štedionica u Subotici je jedan veoma interesantan zavod: ona je komunalna, javno pravna ustanova, za čije sve angažmane jemči subotička opština, a specijalno za uloške, na osnovu naročtog zakona o opštinskim štedionicama; ona je banka, upravljač opštinskih imanja, financier opštine, preduzimač i opštinski koncesionar.

Osnovana je u februaru 1923. godine.

Ako bacimo pogled na niže izložene podatke o sastavu dužnika, odmah primećujemo, kakvim se sve trgovačkim poslovima bavi Gradska štedionica: među dužnicima nalazimo osim grada Subotice i gradsku plinaru i štampariju; ali to nije sve: u godišnjem izveštaju govori se osim toga još i o novoosnovanom reklamnom odeljenju, o gradskom pozorištu i bioskopu.

Gradska plinara je u 1923. godini preuredila svoj pogon na takozvani dvoplinski generator i to pre svega zbog teškoća oko nabavke inostranog uglja za gaz, zbog čega je pristupila proizvodnji gaza iz domaćeg mekog uglja. Time je proizveden plin od oko 3200 kalorija. Ovakav se plin može upotrebiti samo iz nužde, jer slabi kalorični kapacitet ne odgovara potrebama, što je imalo za posledicu stalne reklamacije od strane potrošača. Zbog nedovoljnog osvetljenja i kritike i nezadovoljstva potrošača rad je u generatorima obustavljen i pristupilo se proizvodnji plina u popravljenim starim retortama, a upotrebom prvoklasnog šleskog uglja, čime je povećan kapacitet plina od 3200 na 4500—5000 kalorija, te je usled povećane jačine plina potrošnja smanjena. Sve je to finisirala opštinska štedionica. Pošto nije htela pristupiti povišenju cena, to se je smanjio i prihod plina.

U pogledu rada i razvitka Gradske plinare daje — sledeća tablica, koju je publikovala Gradska štedionica u svom poslednjem izveštaju — veoma interesantne podatke.

Potrošnja plina u 1000m³

Godina	Potrošeno uglja u tonama	Proizved. plina	Javno osvetljenje	Privatno osvetljenje	Industr.	Režijska	Gubitak plina u %
1924.	746	459	325	72	3	10	10,0
1925	633	443	222	100	8	20	20,4
1926	631	494	257	114	11	24	17,5
1927	637	533	277	117	30	21	16,4
1928	642	527	324	97	47	17	7,8
1929	1.003	476	316	79	37	12	6,4

Za javno osvetljenje grada služilo je u 1929. godini svega 900 lampi, i verovatno da je ovo osvetljenje gore i skuplje no električno.

Najinteresantnija je 1927. godina, kad je kod relativno najmanje količine uglja proizvedeno najviše plina, mnogo više no u poslednjoj godini, kad je utrošeno za 362 tone uglja više a proizvedeno 57.000 m³ plina manje. Da se posao tehnički postepeno usavršava, pokazuje poslednja rubrika gornje tablice iz koje izlazi da je procentualni gubitak proizvedenog plina u jakom opadanju. Od 20,4% u 1925. godini, snizio se u 1929. godini na 6,4%.

Međutim daje Gradska štedionica vrlo slabo informacija o svojoj štampariji; jedino što iz izveštaja saznajemo je to, da je štamparija u prošloj godini izvršila najviše radova od kako postoji i da je prema tome postigla i najbolji uspeh.

O gradskom pozorištu ništa se ne čuje, a za bioskop se kaže, da su nepovoljne ekonomske prilike uticale na njegovu posetu, koja je spala za 8,5% te se je prema tome smanjila i čista zarada.

Od 1. maja 1929. godine Gradska štedionica uzela je pod zakup isključivo pravo objavljivanja oglasa i reklame na području Subotice, i reklamno odeljenje, koje obavlja sve poslove, proširilo je svoj delokrug i na sakupljanje oglasa za sve novine u državi i u inostranstvu.

Toliko o preduzimačkim poslovima Gradske štedionice u Subotici.

Kretanje ostalih poslova proizlazi iz upoređenja glavnih bilansnih pozicija za poslednje tri godine, koje daje sledeću sliku:

Račun izravnjanja.

Aktiva	1927.	1928.	1929.
			u hiljadama dinara
Gotovina	1.998	3.525	5.363
Menice	5.162	6.651	7.493

Devize i valute	147	201	138
Hartije od vrednosti	471	587	874
Dužnici:			
Grad Subotica	8.219	7.708	3.062
Gradska plinara	2.123	3.246	4.272
Gradska štamparija	1.292	1.379	1.258
za kupljenu zemlju	—	1.015	785
ostali dužnici	5.798	4.393	6.324
Zajmovi na razne zaloge	368	377	467
Nameštaj posle otpisa	59	262	236
Kaucije i garancije	1.239	2.169	1.049
Pasiva			
Rezervni fond	600	700	850
Rezervni fond za kursnu raz-			
liku hartija od vrednosti	31	55	71
Penzioni fond	260	343	403
Ulozi:			
na knjižice	18.176	18.466	22.524
na tekućim računima	6.303	9.475	6.094
ukupno	24.479	27.941	28.618
Kaucije i garancije	1.239	2.169	1.049
Prelazne pozicije	56	73	92
Čista dobit	214	234	241
Zbir pasive	26.881	31.518	31.326

Račun gubitka i dobitka.

Rashodi	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
Kamate	1.550	1.568	1.610
Troškovi, porez i plate	753	798	1.053
Otpis od nameštaja	9	—	26
Čista dobit	214	234	241
Prihodi			
Kamate	1.863	1.792	2.087
Provizije	647	793	812
Višak na kursu hart. od vred.	16	14	31
Zbir prihoda	2.527	2.601	2.931

Na osnovu zakona o komunalnim štedionicama, one nemaju glavnice (sem beogradske Opštinske štedionice). Prema tome, njihova su sopstvena sredstva malena, te se sastoje jedino iz rezerve i eventualnih fondova. Ti su fondovi kod Subotičke štedionice iznosili krajem 1929. godine 964.000 dinara, a sa dotacijom dobiti, postignute u istoj godini, dostižu 1.55 miliona dinara. Tuđa sredstva, naime ulozu na štednju i po tekućim računima iznose krajem 1929. godine 28.62 miliona dinara, a zajedno sa sopstvenim, ukupna sredstva premašuju 30 miliona dinara. Prema ranijoj godini, ulozu su u snažnom porastu: za 4 miliona na 22.5 miliona dinara, dok su tekući računi prema 1928. godini opali za 3.4 miliona na 6 miliona, te su za 200.000 manji no u 1927. godini.

Ukupna sredstva, kojim štedionica raspolaže (30 miliona) podeljena su u 1929. godini na sledeći način: 7.5 miliona na menične kredite, čiji se portfelj povećava iz godine u godinu. (Prema 1927. g. porast iznosi preko 2.3 miliona dinara). Na konto-korentna potraživanja otpada 15.7 miliona, što prema ranijim godinama znači smanjenje za preko 2 miliona. Tako je veoma važno napomenuti, da su dugovanja grada Subotice smanjena na 3.06 miliona i to je prema 1928. godini za 4.69 miliona manje, a prema 1927. godini čak i za 5.2 miliona manje. Ove rigorozne mere razduživanja, do kojih je došlo bilo ener- gičnim nastojanjem uprave štedionice, bilo uvidavnošću op-

štinske uprave, bilo obema ne mogu se dovoljno pohvaliti, jer su time dovedene prilike Gradske štedionice u mnogo povoljnije stanje, no što je to bio slučaj u 1927. ili 1928. godini. Potraživanja kod Gradske plinare u poslednjoj su godini ponovno porasla, za preko 1 milion dinara, dok su potraživanja kod štamparije smanjena za 100.000. Pozicija „ostali dužnici”, koja se je u 1928. godini prema 1927. godini prilično smanjila, je u 1929. g. opet je u porastu za 2 miliona. Hartije od vrednosti takođe su u porastu: od 587.000 na 874.000 u 1929. godini, a njihov je sastav, detaljno publikovan u godišnjem izveštaju, prvoklasan: tu ima 20 komada akcija Narodne banke (bilansirane sa kursom od 6000, dok im je sadašnja vrednost za 40000 dinara veća), 1000 komada akcija Agrarne banke, 495.000 nominalne vrednosti Rente ratne štete, 362.400 nom., 7% Investicionog zajma, 20 komada akcija Društva za vazdušni saobraćaj, 12 komada akcija Jug. udružene banke, i 9000 dinara obveznica jevr. crkvene subotičke opštine. Zbog oduživanja opštine, povećana su likvidna sredstva štedionice, gotovina, na 5.36 miliona dinara. To je porast od 3.35 miliona prema 1927. godini. 730 hiljada dinara ležalo je 31. decembra 1929. godine u blagajni kod Narodne banke i Poštanske štedionice, a 4.63 miliona kod novčanih zavoda i u bilansi je izričito napome- to, da se ova potraživanja nalaze na odmah plativim računima. Mi nemamo ni najmanje razloga, da u to posumnjamo, ali smatramo, da se ovakva potraživanja ipak ne bi smela ubrojavati med gotovinu, jer se kao blagajnička gotovina smatra samo gotovina i potraživanja na žiro-računima Narodne banke i Poštanske štedionice.

Račun gubitka i dobitka pokazuje stalno povećanje sviju pozicija. Kamate na uloge porasle su od 1.55 miliona u 1927. na 1.61 milion u 1929., a kamate za ukupna potraživanja od 1.86 miliona na 2.08 miliona dinara. Čista dobit iznosi u 1929. godini 241.489 dinara, koji su podeljeni: 5% kao nagrada Upravnom i Nadzornom odboru 12.074 dinara, rezervi 150.000, pensionom fondu 46.744 a fondu za pokriće kursne razlike 32.670 dinara.

SREMSKA ELEKTRANA D. D. U MITROVICI

U pogledu elektrifikacije Srema ima Sremska elektrana d. d. u Mitrovici dominirajući položaj. Ovo je preduzeće bilo osnovano 1920. godine, kad je preuzelo aktive i pasive budimpeštanskog preduzeća električnih postrojenja u Rumi i Mitrovici.

Glavnica je iznosila 1.5 miliona dinara, ali je još 1923. godine povišena na 2.25 miliona dinara; podeljena je na 22.500 komada à 100 dinara nominalne vrednosti. (Emisioni kurs bio je 125 dinara za akciju.) Na vanrednoj glavnoj skupštini od 5. juna 1927. godine zaključena je, saobrazno zakonu, valorizacija bilansnih investicija, što je sprovedeno na taj način, da je postignuti valorizacioni, računski, višak bio prenet na račun glavnice, naime 5,625.000 dinara, koja je time povišena na 7,875.000 dinara. Istovremeno je nominalna vrednost akcija prežigosana od 100 dinara na 350 dinara.

Sremska elektrana nalazi se u punoj ekspanziji, kojom veoma vešto upravlja glavni direktor preduzeća. U njenim se rukama nalazi 45% glavnice. Kako je daljnih 30% plasirano kod nekolicine privatnih lica, idejno bliskih direktoru, to se može reći, da on upravlja majoritetom od 75% glavnice, što je po razvoj i ekspanziju elektrane od veoma velike važnosti, kad se zna, u kakvim se rukama nalazi akcionarski kapital.

Elektrana je koncesionar opština Ruma, Mitrovica, Lačarak, Vračena i Voganj, koje sve snabdeva električnom strujom. Koncesije su sklopljene većinom 1912. godine, na 50 godina, dakle do 1962. godine. Električnu energiju daje kalorična centrala sastojeća od dva Dieselmotora od po 240 konjskih snaga (stavljenih u pogon 1912. i 1915. godine) i jednog modernog Sauggasmotora, postavljenog 1925. godine sa generatorima, od 42 Periode, 3000 volti i kapacitetom od 700 kilovata. Maksimalna proizvodnja u zimsko doba iznosi 450 kilovata a u letnim mesecima 200; ukupna godišnja proizvodnja penje

se do 1,300.000 kilovat sati, i to nije malo. Između Rume i Mitrovice preduzeće je podiglo moderan dalekovod iz gvozdеног бетона, sa kapacitetom od 15.000 volti u dužini od 18 km i neinteresantno je napomenuti da je cena koštanja tog dalekovoda 71.000 dinara za jedan km.

U Mitrovici, Rumi i Lačarku Sremska elektrana podržava i svoje sopstvene dućane, u kojima prodaje sav elektrotehnički material. Osim toga ima još i jednu fabriku leda, koja je veoma rentabilna. Dnevna proizvodnja, razume se u letnim mesecima, iznosi 200 komada leda, koje prodaje po 6 dinara komad, dok su troškovi proizvodnje minimalni.

Finansisko stanje Sremske elektrane je upravo idealno. To u najboljoj meri potvrđuje upoređenje glavnih bilansnih pozicija za poslednje godine. Interesantnosti radi objavljujemo podatke iz 1926. godine, u kojoj još nije bila sprovedena valorizacija, zajedno sa podacima iz 1928. i 1929. godine, koji daju sledeću sliku:

Račun gubitka i dobitka.

Rashodi	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
Upravni troškovi:	586	—	—
Plate	—	251	352
Kamata	—	82	50
Osiguranje	—	24	23
Blag. za osig. radnika	—	27	36
Porez	167	335	119
Prinadležnosti direkcije	—	63	49
Troškovi proizvodnje:	2.242	—	—
proizvodnja struje	—	1.074	1.397
proizvodnja leda	—	27	62
izdržavaje cetrale	—	236	202
izdržavanje vodovoda	—	363	425
Otpisi glavnice	—	216	216
Otpisi vrednosti invest.	567	607	641
Čista dobit	378	172	275
Prihodi			
Prenos dobiti	20	2	1
Prihodi proizvodnje:	3.922	—	—
od prodaje struje	—	3.606	3.823
od prodaje leda	—	119	76
od zakupa strujomera	—	132	141
od zakupa lampi	—	3	3
od instal. u Rumi i Mitrovici	—	93	107
Zbir prihoda ili rashoda	3.942	3.957	4.153

Kod ukupne pasive od 15.65 miliona dinara otpada na vlastita sredstva 14.3 miliona dinara, 275.000 na čistu dobit, 9000 na neisplaćenu dividendu i 1,065.000 dinara na poverioce. U aktivi završnih računa nalaze se kamate sa oko 1 milionom, što dakle znači, da preduzeće uopšte nema duga ni stranih sredstava, već da sve svoje investicije, sav obrt i pogon snabdeva sopstvenim kapitalom. Takvih industrijskih preduzeća imamo kod nas veoma malo i zbog toga smatramo, da se mora ovako stanje tri puta podvući. Glavnica iznosi nakon valorizacije 7,875.000 dinara a fondovi 6.42 miliona, ili 82% glavnice. Prema 1928. godini porast fondova iznosi 523.000 dinara; od toga otpada na fondove za smanjenje vrednosti postrojenja i naprava 300 hiljada (a fond iznosi 3.12 miliona) a 200 hiljada na fond za amortizaciju glavnice, koji postizava visinu od 949 hiljada dinara. Ovo je jedan specijalan fond, koji se slabo sreće u bilansima akcionarskih preduzeća. Ali je u svim onim preduzećima, koja predviđaju eventualnosti smanjenja glavnice, veoma potreban; naročito onim preduzećima, koja su osnovana sa zadatkom, da izvrše izvestan posao i da se posle raspuste: to

je slučaj kod svih preduzeća, koncesionara, koja postoje samo za trajanje koncesija. Ovako veliki fondovi, kao što ih ima Sremska elektrana dokaz su velike predostrožnosti uprave, i izrazite rigoroznosti, koja je karakteristikom čitave bilanse.

Kao i fond za amortizaciju glavnice tako isto su i fondovi za potporu bolesnih nameštenika i kursne promene nastali prilikom valorizacije investicija; oba poslednja fonda, od kojih prvi iznosi 35.000 a drugi 1,956.000 dinara ostala su poslednjih godina nepromenjena. Poverioci po tekućim računima su u opadanju. Od 2.04 miliona dinara, koliko su iznosili u 1926. godini, oni su smanjeni na 1,418.000 dinara u 1928. godini i na 1,065.000 dinara u 1929. godini.

Ukupna sredstva, kojima preduzeće raspolaže, u visini od 15.65 miliona plasirana su na sledeći način: u nepokretnosti 1.41 milion, u vodove i transformatore 6.17 miliona, u strojeve 5.8 miliona, strujomere 112.000, i u robu 802 hiljade; prema tome iznosi bilansna vrednost investicija i robe ukupno 14.6 miliona dinara. Iz toga izlazi, da moraju tihe rezerve preduzeća biti veoma velike. Prema bilansnoj vrednosti, investicije i roba porasle su prema 1928. godini za 418 hiljada dinara, a dužnici po tekućim računima manji su za 156 hiljada dinara; mi smo već ukazali na to, da su i poverioci i dužnici u opadanju.

Račun gubitka i dobitka pruža nam sledeću sliku:

Račun izravnjanja

Aktiva	1926.	1928.	1929.
Gotovina	11	36	41
Nepokretnosti	588	1.385	1.414
Vodovi i transformatori	1.574	6.129	6.168
Strojevi	3.354	5.804	5.804
Strujomeri	185	258	312
Inventar	56	56	112
Dužnici po tek. računima	1.123	1.146	990
Roba	613	562	802
Pasiva			
Glavnica	2.250	7.875	7.875
Rezervni fond za smanj. vred.	2.199	2.820	3.116
Redovni rezervni fond	439	354	364
Rezervni fond za amort. glavnice	—	732	949
Rezervni fond za potporu bol. nam.	—	35	35
Rezervni fond za kursne promene	—	1.956	1.956
Neisplaćena dividenda	200	13	9
Poverioci po tek. računima	2.040	1.418	1.065
Čista dobit	378	172	275
Zbir pasive ili aktive	7.508	15.379	15.646

Zbir prihoda odnosno rashoda iznosi u 1929. godini 4.153 hiljada dinara a prema 1928. godini veći je za oko 200 hiljada dinara. Ukupni upravni troškovi i poreza u 1929. godini manji su od onih u 1928. godini, a iznose 930 hiljada (manji dakle za 142 hiljade) dok su ukupni troškovi proizvodnje u 1929. godini za 390 hiljada veći no u 1928. godini a iznose 2.086.000 dinara. Kod upravnih troškova leži smanjenje u manje naplaćenju porezi i u smanjenju dužne kamate (zbog opadanja poverioca) a troškovi proizvodnje veći su radi povećanja proizvodnje struje i većih troškova radi proširenja vodova. Ukupni otpisi iskazani su sa 857.000 dinara i veći su za 35000 od onih u 1928. godini.

Prihodi od prodaje struje iznose 3.82 miliona dinara; veći su za 217.000 prema 1928. godini, ali su još uvek za oko 100.000 manji od onih u 1926. godini (zbog pojeftinjenja struje). Prihodi od prodaje leda podbacili su prema 1928. godini za 34.000 i iznose 76 hiljada. Čista dobit iznosi 275.000 dinara; prema 1928. godini veća je za 100.000 a prema 1926. godini manja za 93.000 hiljade dinara.

Ljubljanska mestna hranilnica

Ljubljana

Račun izravnanja na dan 31. decembra 1929. god.

Aktiva

Pasiva

Hipotekarni zajmovi	30,176.936 61	Ulozi na štednju:	
Opštinski zajmovi	65,765.258 76	na knjižice	145,662.399 24
Menice	11,055.000 —	iz domaće štednje	988.249 49
Hartije od vrednosti	28,122.265 72	na tek. računima	259,994.367 82
Dužnici po tekućim računima	223,955.955 42	Lombard	2,417.200 —
Kreditno društvo	6,569.000 —	Reeskont	11,035.000 —
Nepokret. (3 kuće u Ljubljani)	9,188.669 65	Razni poverioci	595.049 25
Kancelarijski nameštaj	312.471 55	Prelazni računi	64.259 81
Kućni nameštaj	129.091 67	Prelazni računi kamata	880.588 99
Razna potraživanja	192.244 56	Specijalna hipotekarna rezerva	37.500 —
Zaostali upravni troškovi	827 57	Specijalna rezerva za pokriće vel.	
Prelazni računi	12.962 50	rizika	537.018 87
Prelazni računi kamate	1,827.518 42	Specijalni rezervni fond za kursnu	
Gotovina u blagajni	1,027.134 16	razliku	230.186 30
		Specijalni rezervni fond za kre-	
		ditne gubitke	240.000 —
		Pensionirni fond	260.000 —
		Opšta rezerva:	
		Stanje na dan 31. dec. 1928. g.	3,350.707 90
		Dotacija valorizaciji zgrada	1,000.000 —
		Čisti dobitak u 1929. godini	1,454.374 88
	428,746.302 55		428,746.302 55

Račun gubitka i dobitka na dan 31. decembra 1929. god.

Rashodi

Prihodi

Kamate:		Kamate:	
uloge na knjižice	6,766.638 90	hipotekarnih zajmova	2,915.588 80
na domaću štednju	42.581 14	opštinskih zajmova	4,736.257 26
na tekuće račune	14,704.351 49	od menica	4.583 10
lombardne poslove	137.243 23	tek. računa dužnika	13,256.516 02
Upravni troškovi	2,281.640 15	uloga kod novčanih zavoda	2,475.033 11
Porezi	251.177 27	hartija od vrednosti	2,054.899 73
Otpisi:		zalog Kreditnog društva	442.935 44
kancelarijskog inventara	42.856 75	zadocenele	87.219 39
kućnog nameštaja	38.153 72	Dobit na kursu	230.186 30
vrednosti palate štedionice	32.463 15	Provizije	2,797.139 09
vrednosti kuća za stanovanje	61.545 58	Prihod od nepokretnosti	496.599 92
vrednosti kuće Filipov dvor	105.061 60		
vrednosti bančnih tekućih rač.	1,348.683 —		
vrednosti tek. rač. dužnika	1,500.000 —		
Dotacije:			
specijalnom rez. fondu za kursne			
gubitke	230.186 30		
spec. rez fondu za gubitke kod			
tek. računa	240.000 —		
pensionom fondu	260.000 —		
Opšta rezerva:			
ostatak čiste dobiti	1,454.374 88		
	24,496.958 16		29,496.958 16